

KAREL KIBIC

Novoměstská radnice v Praze, její stavební vývoj a problémy rehabilitace

Roku 1913 uveřejnila soupisová komise ve Zprávách komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy „Seznam budov, stavebních památek a předmětů, jež na Novém Městě Pražském zachovati sluší“.¹⁾ Komise, složená z dr. L. Jeřábka, arch. K. Hilberta, dr. K. Chytila a dr. Zd. Wirtha, navrhla tak první soupis památek na Novém Městě a jeho porovnání s platným Státním seznamem nemovitých kulturních památek poskytuje velmi zajímavý srovnávací materiál i poznatky z vývoje památkářských názorů. Novoměstská radnice není v Seznamu z r. 1913 uvedena jako památkově chráněný objekt, dokonce ani její věž, kdežto nyní je vládním usnesením z 30. března 1962 č. 251 vyhlášena jako národní kulturní památka, vedle Staroměstské radnice jediná radniční budova v českých zemích. Je nesporné, že tato nejvyšší památková ochrana jí byla přiznána hlavně z důvodů společensko-historických jakožto místu, odkud vzešlo r. 1419 husitské hnutí. Zároveň však zařazení Novoměstské radnice mezi

¹⁾ Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlavního města Prahy, sv. 5. Seznam budov, stavebních památek a předmětů, jež na Novém Městě Pražském zachovati sluší. Str. 1–14.

33 národních kulturních památek vyžaduje sledování současné situace i výhledové úpravy, jež musí vycházet z povědomí této památkové hodnoty, umělecko-historického rozboru i vhodně uvážených potřeb nynějšího života.

Radniční budovy tvoří velmi významnou kapitolu dějin architektury našich měst. Celé období jejich více než šestisetletého vývoje je možné členit dle jednotlivých slohových období, kdy zároveň vznikly specifické společenské předpoklady. A tak budovy našich radních domů podléhaly častým přestavbám, vyvolaným vývojem a změnami městské správy i nároky dobové reprezentace a častými požáry. Příkladem takové stavby je radnice v Kolíně, u níž se tato okolnost projevila také v úpravě průčelí — v gotické, renesanční, barokní, empírové i novorenesanční podobě téže budovy. Ale velmi výrazným příkladem toho je také právě radnice Nového Města pražského. Podkladem pro umělecko-historické zhodnocení je radniční budova v současném stavu, řada plánů půdorysů jednotlivých pater po roce 1800, historické údaje, srovnávací metoda tvarová i dispoziční s ostatními radnicemi a stavebně historický průzkum²⁾. Závěrem našeho vyhodnocení je rekonstrukce původní dispozice radnice a náměty k její výhledové úpravě.

Když Jan Lucemburský povolil Staroměstským listinou, vydanou 18. září 1338 v Amiens, právo radnice, bylo její zřízení podnětem k získání stejné výsady také u ostatních královských měst, a to poměrně v rychlém sledu, takže před r. 1420 měla radnici takřka všechna města královská i některá města poddanská. A tak, když bylo zakládáno Nové Město pražské, byl útvar středověkého města na našem území už ustálen v ucelené formě. V listině z dubna 1347, v níž Karel IV. oznamuje svůj úmysl založit Nové Město, je už zmínka, že má požívat téhož práva soudu jako Větší Město pražské, ale odvolací právo že má být u purkmistra a rady Většího Města. Zakládací listinou z 8. března 1348 uděluje stejná práva, zvyklosti i zákony, jakými se řídí Staré Město³⁾. Nové Město pražské má mít své soudce a kmety. V listině Karla IV., vydané 18. ledna 1354 v Frankfurtě n. M., je už výslovná zmínka o rychtáři, konšelích i vší obci Nového Města pražského

²⁾ Ze starých plánů jsou dokumentačně nejhodnotnější půdorysy všech tří pater před úpravami r. 1806 z vídeňského archivu, plány z r. 1811 s vyznačením úprav (ČG Publ. 1811 36 19) a plány v měř. 1 : 100 před zbořením západního křídla. Mimo to existuje řada plánů z 19. st. (Archív hlav. m. Prahy) i zaměření stávajícího stavu.

Stavebně historický rozbor se opírá o nálezy, odkryté při minulých úpravách, jmenovitě při úpravě r. 1905. Systematický průzkum však v náležitém rozsahu proveden nebyl a je jisté, že bude pramenem cenných zjištění, která doplní a zpřesní naše závěry.

³⁾ „Item decernimus statuentes, quod prefata Noua ciuitas et incole eiusdem coram iudicibus et scabinis ciuitatis ipsius, quod ibidem duxerimus deputandos, et secundum legem, consuetudinem et statuta ipsius ciuitatis criminaliter et ciuilliter iudicium capiant ac per ipsos iudices et scabinos in omnibus regantur, corrigantur et etiam puniantur.“ Jar. Čelakovský: Privilegia měst pražských, str. 82.

Novoměstská radnice na mědirytu Ondřeje Pfejfla podle kresby Jana Josefa Dietzlera z r. 1743. — Snímek: Jitka Janatková

Novoměstská radnice — hlavní průčelí, 1520—26, rekonstrukce Ant. Wiebela a Kamila Hilberta z r. 1905. — Snímek: K. Kibic

Síň se žebrou klenbou v 1. patře východního křídla. Po r. 1559. — Snímek: Jitka Janatková

— Karel IV. adresuje privilegium „judici,... juratis et ciuibus Noue ciuitatis Pragensis“⁴⁾. Formování městské správy vytvořilo předpoklady pro vznik vlastního radního domu, o němž je první zmínka r. 1374. Z hlediska urbanistického poskytuje Nové Město výjimečnou příležitost k posouzení umístění radnice v půdorysu gotického města. Vždyť doba vzniku (1348) a první zmínka o radnici (1374) představuje časový rozdíl pouhých dvacetšest let, kdežto u ostatních měst tento převážně přesahuje období 100 let⁵⁾. Také velkorysé měřítko založení po-

⁴⁾ Tamtéž, str. 93.

⁵⁾ Tak např. České Budějovice byly založeny r. 1265, první zmínka o radnici je z r. 1387 (a to dokonce dodatečná); v Plzni, jejíž založení Mil. Bělohávek přičítá k r. 1295, je první zmínka o radnici r. 1415 atd. Jinak malý časový rozdíl vzniku města a radnice se objevuje v Táboře.

Dolní mázhanz Novoměstské radnice, 1411–12. Snímek: Jitka Janatková

skytovalo takovou možnou volnost umístění a kontrastovalo s velkým omezením v tom směru u ostatních měst dříve založených. Přitom zakládací listina zakazovala stavět do ulice nebo do náměstí přes vykázané meze (*super illas terras*). Ale zmínka r. 1374 mluví o staré radnici, nyní měšťanském domu (*domus Stephani Wladyka, civis majoris civitatis, quae domus fuit antiquum praetorium*) a označení „stará radnice“ se vyskytuje nadále ještě v 15. st. Touto „starou radnicí“ byl dům čp. 662 v Řeznické ulici a její poloha by nasvědčovala, že mohla plnit funkci schůzek městské rady prozatímne, do doby dostavby radniční budovy definitivní. Není však zcela jasné, zda označení „stará radnice“ předpokládá už existenci radnice nové či zda vyplývá ze spojení Starého a Nového Města Karlem IV. r. 1367, přičemž správa byla přenesena do radnice Staroměstské. Zřejmě ale je správný předpoklad V. Vojtíška, že radnice, o níž je zmínka r. 1374, musela

existovat už před r. 1367, tj. před spojením obou měst⁶⁾, takže výše posuzovaný časový rozdíl je vlastně ještě kratší. Zmínka o radnici v roce opětovného rozloučení obou měst pražských, r. 1377, se vztahuje už na nynější radnici (praetorium, ex opposito domus Nicolai notarii). Při podrobném urbanistickém rozboru jejího

⁶⁾ Václav Vojtěšek: O radnici Nového Města pražského. Z minulosti naší Prahy, str. 105.

Detail renesančního stropu v přízemí náměstního křídla. — Snímek: Jitka Janatková

umístění docházíme k závěru, že radnice byla umístěna na nejvýznamnějším náměstí Nového Města na terénním výběžku, dobře viditelném od Vyšehradské cesty, a že vzorem umístění této veřejné budovy ve městě byla radnice Staroměstská, stejně jako jím byla v míře ještě větší po stránce dispoziční. Tak do náměstí vznikl trakt s místnostmi reprezentativními pro městskou obec, kdežto do ulice křídlo s jednotlivými místnostmi pro úřadování a šatlava. Také možnost

*Vstupní portál radnice z období 1520–26, rekonstrukce A. Wiehla
a K. Hilberta z r. 1905. — Snímek: K. Kibic*

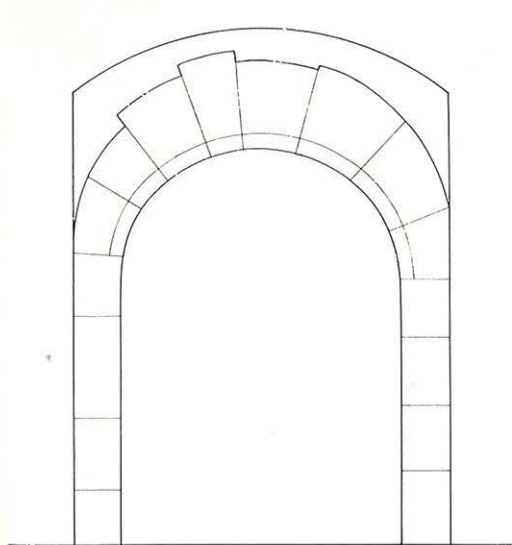
narůstání budovy oběma směry, charakteristická pro gotickou aditivní formu, byla u obou radnic shodná. Období lucemburské je u Novoměstské radnice doloženo historickými údaji celkem podrobněji než je tomu u ostatních radnic českých měst. Na druhé straně nedosahuje míra podrobnosti údajů stavu u radnice Staroměstské, ale tato okolnost byla způsobena spíše rušným obdobím 15. a 16. století, kdy byly novoměstské městské knihy se zmínkami o radnici často postiženy, než případně domnělou méně náročnou její výstavbou. Během 14. st. je ještě několik zmínek o radnici a šatlavě (ssatlavia), která se nacházela v křídle do ulice Vodičkovy. V letech 1411—18 dochází k rozsáhlým dispozičním úpravám, o nichž nás zpravují stavební účty z tohoto období. Zvláště intenzivní výstavba je doložena v l. 1411—12, kdy archívni údaje mluví o Martinu a Bartoloměji Fryčkovi, Janu Humpoleckém, Mikuláši Slyvenském, Petru Kusovi, Ondřeji písaři, Petru z Žehrovic, Hanušovi Ferklešovi, Matyáši Zahrádkovi, Mikuláši sklenáři a dalších, kteří se zúčastnili na stavbě či výzdobě radnice. Největší položky odměn se objevují u jména Fryčko, ale r. 1412 se uvádějí dva Fryčkové — Martin a Bartoloměj. Je zřejmé, že významným byl především Martin Fryčko, označený „paternator“. Dalším zajímavým jménem je Petr Kus, během r. 1411 několikrát odměněný za práci na radnici, r. 1412 uvedený jako magister civium, z jehož příkazu dostává Fryčko odměny. Písař Ondřej je honorován 72 gr. za namalování slunečních hodin (pro solario). Pro vstupní portál radnice (pro lapidibus ad ostium praetorii) byl použit žehrovický pískovec, za nějž dostává Petr ze Žehrovic 22 gr. a kameník za opracování a dovezení kamene 2 kopy 24 gr. Z údajů se ukazuje, že vůdčí postavení měl pravděpodobně Martin Fryčko. Teprve r. 1415 se uvádí kameník mistr Kříž, z jehož označení (magistro Cruci lathomo) K. Chytil usuzoval na vedoucí funkci, připomínaje mistra Kříže, jmenovaného r. 1407 na stavbě chrámu sv. Víta v Č. Krumlově a r. 1412 Václavova „nového hradu“ v Kunraticích⁷⁾. Zde však je třeba upozornit na malou odměnu 22 gr., kterou mistr Kříž za svou práci dostává a jež neukazuje na vůdčí postavení. R. 1412 je zmínka o radní síni (aestuarium). R. 1413 jsou zaznamenány drobnější práce s poměrně malými odměnami, které mají charakter buď ukončovacích prací nebo výzdoby interiérů. Tak za hrnčířskou hlínu k opravě kamen v radní síni byly vyplaceny 4 gr., Mikulášovi sklenáři za zasklení oken radní síně 24 gr. Truhlář Zahrádka dostal za práce na lavicích v radní síni půl kopy grošů a podobně opatřena nová truhla, almara a mříž před síní. Kameníci Martin a Václav byli odměněni za tesání kamenů 33 gr. R. 1415 se v údajích mluví o pokrývačských pracech nad „radnicí a šatlavou“, tedy nad křídlem náměstním i uličním. K r. 1416 jsou pouze drobné údaje za opravy truhly, kování k oknům, zámky atd. Z r. 1418 je zde

⁷⁾ Karel Chytil: Die zweischiffige gotische Halle des ehemaligen Neustädter Rathauses in Prag.

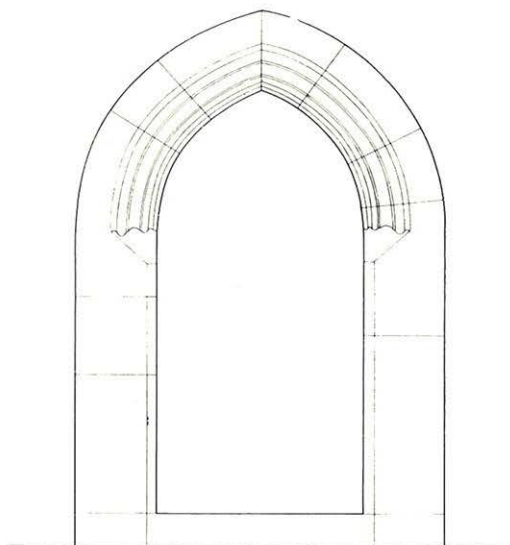
zmínka o malé světnici (stubella parva)⁸⁾. Brzy po dokončení radnice došlo k husitským bouřím a známým událostem defenestrace novoměstských konšelů r. 1419. V údajích o této události je dále zmínka o mučírně v radnici.

Přehlédneme-li a zhodnotíme období lucemburské, měla radnice dvě křídla, křídlo do náměstí a křídlo uliční, zvané „ssatlavia praetorii“. Obě křídla byla už v této době jednopatrová; výstavnější křídlo do náměstí má dosud z tohoto období zachovanou dvoulodní vstupní halu v přízemí se šesti poli křížových kleneb, sklenutých do dvou masivních válcových pilířů. Žebra kleneb vybíhají přímo ze stěn i sloupů, pouze u obkročné klenby nad původním schodištěm na západní straně haly vycházejí dvě žebra z malých konsolk. Kruhové svorníky jsou zdobeny pětistými růžicemi, jen u jednoho svorníku — v jihozápadním poli — je sekýrka zkřížená s nožem. Dolní mázhausz radnice patří k nejhodnotnějším interiéřům měšťanské architektury doby lucemburské. Po stránce tvarové je třeba upozornit na hruškový profil žeber, charakteristický pro uvedené období, a dále na malý gotický portál s lomeným obloukem, odkrytý r. 1958, který spojoval křídlo náměstní s uličním. Vstupní portál do radnice byl dle historických údajů

⁸⁾ Údaje o stavebním postupu jsou uvedeny v Liber bernarum summarius, měst. archiv č. 989.

Gotický portál s pravoúhlým ostěním ve sklepe radnice. — Kresba: K. Kibic

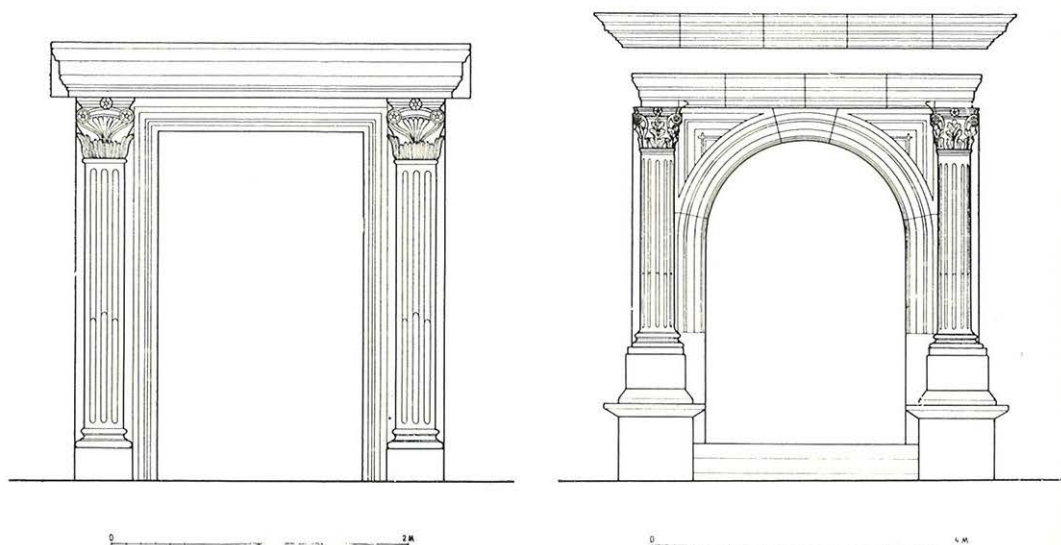

Gotický portál v dolním mázhauszu radnice. — Kresba: K. Kibic

náročně řešený. V I. patře se nacházel horní mázhaus, „palác“, zřejmě plochostropý, pravděpodobně se dvěma dřevěnými sloupy ve středu⁹⁾. Tato „velká síň“ plnila funkci shromaždiště celé obce, byla projevem vzrůstajícího vlivu měšťanstva a je třeba zde poukázat na předchozí vývoj těchto prostorů — velkou síň radnice Staroměstské ve východním křídle do náměstí, rovněž tehdy plochostropou se dvěma sloupy, obnovenou po požáru r. 1399¹⁰⁾, i Betlémskou kapli, jež v prostoro-
vém utváření navazovala na síň Staroměstské radnice. Velká síň radnice Novoměstské byla v letech 1520—26 upravena, zejména její okna, ale obvodové zdivo se zřejmě zachovalo. Také boční křídlo do Vodičkovy ulice je ve zdivu z větší míry zachováno. Tato část je podsklepená, klenutá vesměs valenými klenbami s částečně zachovanými otisky bednění, a je zajímavé, že vrcholnice těchto kleneb jsou buď

⁹⁾ Na uvedené rekonstrukci 1. patra Novoměstské radnice jsou u paláce zakresleny tři sloupy proto, že je zde zachycena radnice po renesanční přestavbě, tj. po jejím rozšíření směrem západním v l. 1520—26.

¹⁰⁾ Velká síň Staroměstské radnice byla v pozdní gotice síťově sklenuta, podobně jako Betlémská kaple.

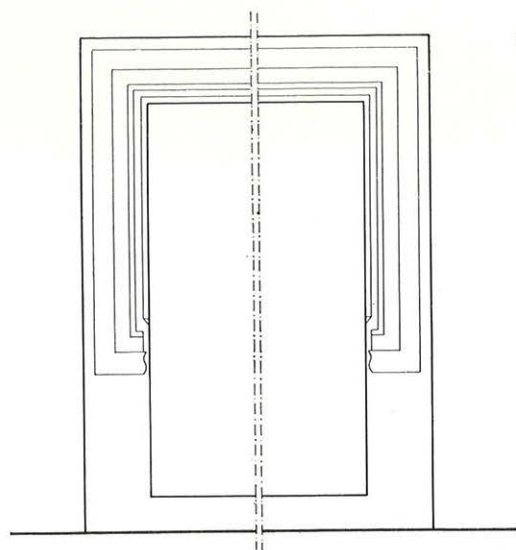
Zachované okenní ostění z I. patra dvorního průčelí náměstního křídla z období 1520—26. Kresba: K. Kibic

Vstupní portál radnice z období 1520—26, rekonstrukce A. Wiehla a K. Hilberta z r. 1905. — Kresba: K. Kibic

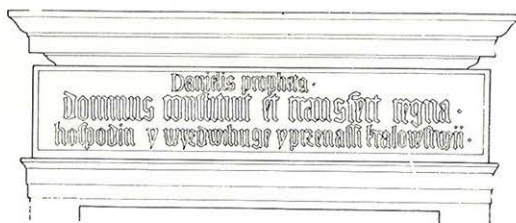
rovnoběžné s uličním průčelím, či k němu kolmé shodně s přízemím¹¹⁾. Ve sklepech upoutá pozornost zajímavý půlkruhový portál s pravoúhlým ostěním přibližně v místech, kde se v přízemí nachází v dolním mázhauzu gotický portálek. Z okosení hrany na západní straně ostění R. Hlubinka dovozuje, že se do sklepů vcházelo původně ze sklepení pod velkou síní a soudí na stejnou dobu výstavby jako u přízemní haly¹²⁾. Ve sklepech uličního křídla jsou částečně zachována další jednoduchá ostění původních portálů. Zajímavé je také založení stavby na rostlém terénu, patrné zejména v severovýchodní části radničních sklepů. V přízemí tohoto křídla se zachovala většina valených kleneb z gotického období. Tři pole žeberné klenby v 1. patře, z nichž třetí severní je novodobě při-

¹¹⁾ Z těchto důvodů se v prostoru s novým schodištěm v přízemí radnice vedle věže uvažuje při rekonstrukci valená klenba s vrcholnicí kolmou k uličnímu průčelí. Ale tato klenba je přímo doložena na plánech přízemí z r. 1811 a 1838.

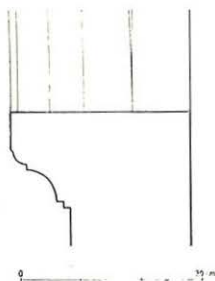
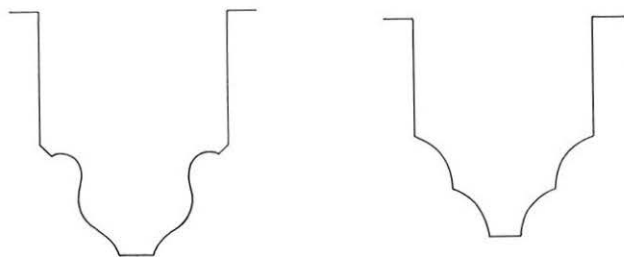
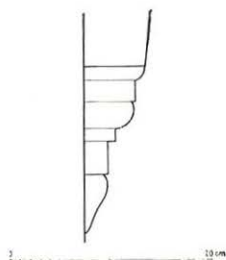
¹²⁾ Rudolf Hlubinka: Sředověké domy a opevnění Nového Města pražského, ZPP VIII., str. 73; portál však může pocházet už ze 14. st., tj. z první gotické etapy.

Raně renesanční portál v přízemí západní přístavby náměstního křídla. Z období 1520–26. Kresba: K. Kibic

Raně renesanční kladí okna (portálu?) na severní straně v 1. patře věže z období 1520–26. — Kresba: K. Kibic

Profily žeber klenby dolního mázbaurzu, 1411–12, a síně v 1. patře východního křídla, po r. 1559. — Kresba: K. Kibic

a) Renesancní konzola klenby v 1. patře východního křídla v místnosti vedle schodiště. Po r. 1559.

b) Renesancní konzola žeburné klenby v 1. patře východního křídla. Po r. 1559. — Kresby: K. Kibic

Renesancní blavice z Novoměstské radnice, po r. 1559. Lapidárium Národního muzea v Praze. — Kresba: K. Kibic

způsobeno ve štukovém žebroví a svorníku ostatním původním dvěma polím, připomínají sice způsob klenutí doby lucemburské, avšak podrobný průzkum obou původních žeburných kleneb v souvislosti se zhodnocením všech detailů prokazuje, že pocházejí až ze 16. st., jak na to již bylo v literatuře poukázáno¹³⁾.

¹³⁾ R. Hlubinka (tamtéž, str. 76) je datuje do šedesátých let 16. st. a upozorňuje na obdobu, kdy Bonifác Wohlmüt sklenul Starou sněmovnu na místě r. 1541 zřícené klenby pozdně goticky (1559–63). Přímá účast B. Wohlmüta při úpravách po r. 1559 je velmi pravděpodobná, jak vyplývá z tvarového rozboru článků dále.

Vzhled radní síně, jež se nacházela vedle pozdější věže v tomto křídle, byl dalšími úpravami zcela setřen.

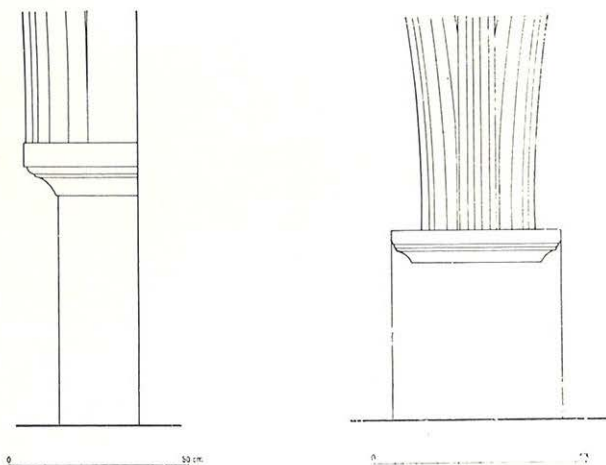
Za husitských bouří se zdálo, že Novoměstská radnice ztratí svůj význam, když Jan Želivský dosáhl r. 1421 spojení Starého a Nového Města, přičemž třicet společných konšelů, po patnácti z každého města, mělo zasedat na radnici Staroměstské a radnice Novoměstská měla sloužit pouze k podružným jednáním. Ale v důsledku rozporů byli už r. 1424 voleni samostatní konšelé pro Nové Město. Jako začátek, tak i konec husitských válek proběhl v radnici bouřlivě: r. 1434, kdy 6. května vtrhli Staroměstští s panským vojskem do radnice, hájené Novoměstskými s Tábority a Sirotky, vyplenili ji a poničili městská privilegia. 28. dubna 1451 dochází k položení základního kamene radniční věže¹⁴⁾ v nároží obou křídel. Je pravděpodobné, že původní radnice věže neměla — pak by byla věž umístěna na místě nárožní místnosti v obou patrech — i když nelze zcela vyloučit možnost, že by nahradila věž starší, poničenou v husitských bouřích¹⁵⁾. Tak po dispoziční i kompoziční stránce radnice připomínala svůj vzor, radnici Staroměstskou. Věž z velkých kvádrů je pětipodlažní, se zvyšujícími se patry — Fr. Kadeřávek se domnívá, že zde bylo záměrem, aby se výšky jednotlivých pater jevily z místa pohledově nejvíce exponovaného stále pod stejným zorným úhlem¹⁶⁾. Gotické

¹⁴⁾ Datum uvádí V. Vojtíšek (O radnici Nového Města pražského, str. 107); latinský nápis pod levým oknem v 1. p. na východní straně věže uvádí založení r. 1452 v sobotu před Květnou nedělí.

¹⁵⁾ R. Hlubinka dokonce připouští možnost, že věž vznikla nadstavením na původní zdivo z doby lucemburské. R. H., Středověké domy, str. 76.

¹⁶⁾ František Kadeřávek: Geometrie a umění v dobách minulých, str. 82.

Výběh žeburné klenby v 1. patře východního křídla. Po r. 1559. — Kresba: K. Kibic

žeberné klenby v podvěží spočívaly na konzolkách, ve středu stěny sdružených, ale vlastní klenby byly r. 1559 při požáru zničeny. V 1. patře věže byla dle vzoru radnice Staroměstské kaple, v horním patře pak byt hlásného. Věž byla původně v přízemí průchodná a tento průchod byl v 16. stol. zazděn. Z pozdně gotického období pochází také znak Nového Města mezi dvěma renesančními okny ve 2. p. spolu se znaky českým, říšským a polským. V 1. čtvrti 15. stol. vznikla socha trpícího Krista, kdysi v soudní síni radnice. Radnice byla ve 2. polovině 15. stol. dějištěm významných událostí. Opětovně se řešila otázka spojení obou měst, ke kterému konečně došlo 30. srpna 1518. Na rozdíl od r. 1421 však bylo rozhodnuto, že správa spojeného města bude umístěna v obou radnicích s tím, že na Novoměstské radnici bude sídlit šestipanský úřad, rozšířený na 8 členů; poté byl r. 1520 zřízen nový úřad desítipanský a umístěn rovněž v radnici Novoměstské stejně jako další úřady. Nejpozoruhodnější je skutečnost, že právě v tomto období sloučení obou měst dochází k velkorysé přestavbě radnice v l. 1520—26. V. Vojtišek předpokládá, že obec přistoupila k této přestavbě „patrně, aby bylo vyvráceno domnění, že by spojením měst Nové Město a jeho dům radní měly pozbyti významu a dostaly se v područí Města Starého“¹⁷⁾. Stavební program se tedy částečně lišil od ostatních radnic; zdůrazněna byla zejména velká síň pro shromáždění celé obce. Proto také dochází k rozšíření náměstního křídla směrem západním. Jinak se v této době rozvoje a diferenciacie městské správy neprojevovaly zvětšené nároky na další místnosti právě v důsledku spojení obou měst a pozornost se soustředila na reprezentativní úpravu náměstního traktu, zejména hlavního průčelí. Podobu radnice po přestavbě v letech 1520—26 ukazuje především mědiryt Jana Ondřeje Pfeffla podle kresby Jana Josefa Dietzlera z r. 1743 (s úpravou věžního ochozu a střechy na počátku 18. stol.), zajímavé je však také zachycení zadního průčelí náměstního křídla na tzv. Sadelerově pohledu z r. 1606 i detaily budovy na pohledech dalších. V přízemí byl zřízen nový portál; Dietzler zde sice zaznamenává jednoduchý půlkruhový portál, zasazený do pravoúhlého výstupku s římsou, takže Ant. Balšánek, vycházející z Dietzlerovy reprodukce, uvažoval v rekonstrukci o bosovaném portálu. Zde však je rytina schematická¹⁸⁾ a další monografická zachycení radnice svědčí o tom, že původní portál byl sloupovou architekturou — např. rytina oslav narození prvního syna císaře Leopolda I. a jeho manželky Markéty, Ferdinanda z r. 1667 a perokresba Wernerova. Ant. Wiehl a Kamil Hilbert vycházeli při rekonstrukci vedle zhodnocení starých rytin a kreseb zejména z původních článků, objevených pod

¹⁷⁾ Václav Vojtišek: O radnici Nového Města pražského, Z minulosti naší Prahy. Str. 109.

¹⁸⁾ Tato jistá schematicnost (u zachycení detailů portálu i štítů) vznikla zřejmě při přepisu kresby do rytiny. Celkově je však Dietzlerova reprodukce dokumentačně velice hodnotná.

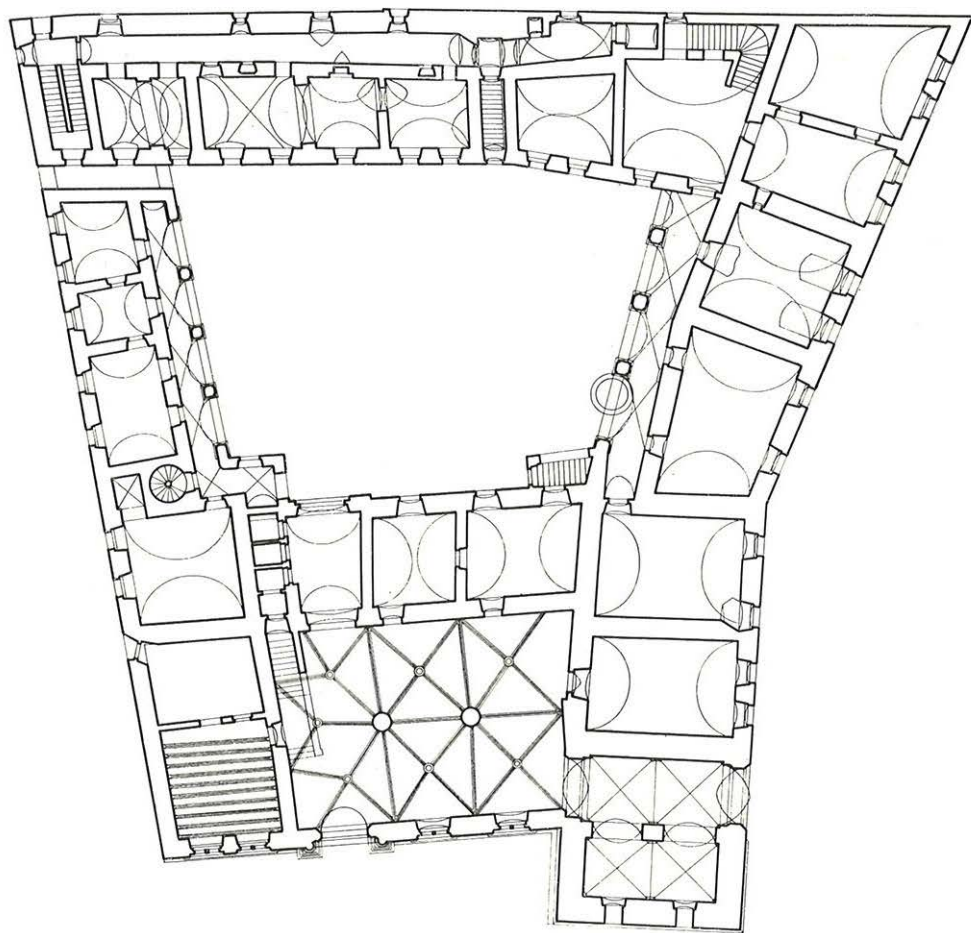
omítkou. O nich podává stavební komise, ustavená před rekonstrukcí, nálezovou zprávu:

„Průčelí bývalé Novoměstské radnice v celé své šířce a výšce jest na sílu 10 cm omítkou a cihlami zakryto, kterážto práce byla provedena 1806, a pod touto vrstvou nepochybně nalézají se více méně zachovalé tvary průčelí starého. Toto průčelí vztahuje se na délku 8 oken a jest viditelnou i hranice, která je dělí od přístavby novější. Ačkoli omítka průčelí není dosud otlučena, přece již odkryt byl portál, vroubený dvěma kamennými renaissančními polosloupky, pak část kamenné obruby čtyřhranného velikého okna přízemního, obě v slohu rané renaissance. Po odkrytí stropů nad druhým poschodím zjištěno, že sestrojeny jsou z trámů asi 30 cm silných na hranách s gotisujícími profily a na nich záklop prkenný na překlad s článkovanými prkny spodními. Tím jest dokázáno, že i veškeré hlavní zdi, na kterých trámy spočívají, nebyly roku 1806 sbourány, nýbrž že jsou to zdi původní a že tudíž budova v hlavních částech až na naše dny se zachovala. Konečně nalezen v půdě na západní straně štít s gotickým článkováním, pokud při přestavbě roku 1806 nebyl odbourán. Zbytky tohoto štítu odpovídají úplně tvarům, jež přicházejí na četných rytinách, staré pohledy radnice znázorňujících a stačily by tyto fragmenty, aby za pomůcky starých obrazů celý štít v původním stavu byl zřízen. Také svah příkré tehdejší střechy zanechal stopy na zdi věže, které doposud jsou viditelné.“ Ant. Wiehl popisuje další postup: „Od té doby byla omítka z fačady z větší části oklepána a výsledek byl překvapující. Zjištěno, že průčelí bylo z pískovcových kvádrů stavěno, objevena v přízemí čtyři bohatě profilovaná okna, jež bývala dělena kamennými křížky, a portál s polosloupky; v 1. patře taktéž čtyři okna rozměrů nevšedně velikých. Vroubena jsou lesenami a kladím a rozdělena taktéž křížky, podobající se velmi oněm v průčelí Vladislavského sálu z r. 1495. Vylámaných křížů bylo v r. 1806 použito k zazdění těchto oken a jsou mnohé z nich viditelné“¹⁹⁾. Z nálezové zprávy i popisu Wiehlova je patrné, že při obnově průčelí se vycházelo z objevených článků.

Vstupní portál nám zmíněná rekonstrukce představuje jako edikulu s třicetvřesloupky, nesoucími část kladí, jehož římsa není s kladím propojena, podobně jako tomu je u vstupního portálu radnice nymburské z r. 1526. Kanelované sloupky s píšťalami stojí na vysokých postamentech a mají korintské hlavice. V této edikule je umístěn půlkruhový portál. Při srovnání s portály Pražského hradu ukazují se tvarové vztahy jmenovitě se vstupním portálem do tzv. Jezdeckého scho-

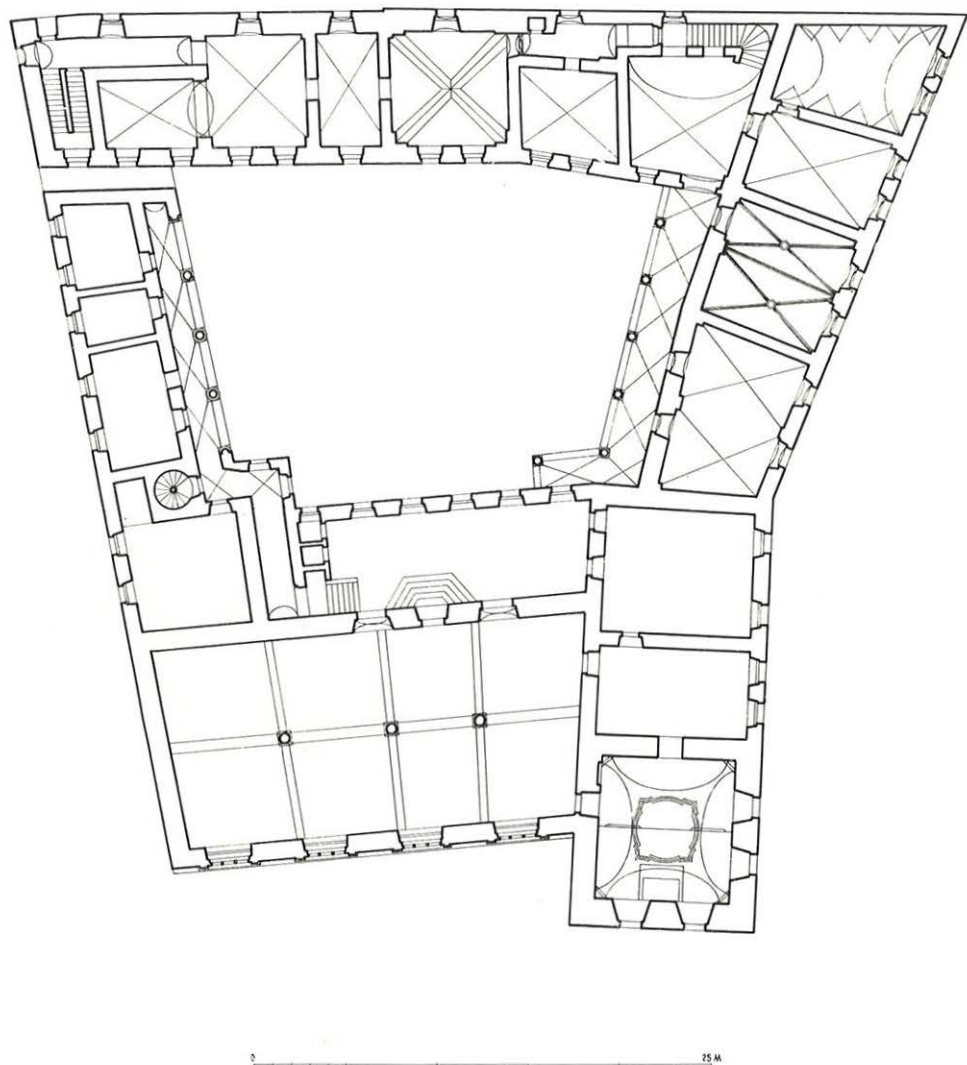
¹⁹⁾ A. Wiehl: Objevené průčelí bývalé Novoměstské radnice v Praze. Architektonický obzor, roč. III., str. 29.

Také v plánu Kam. Hilberta na rekonstrukci průčelí radnice, datovaném 29. VI. 1904, je uvedeno: „Rekonstruováno na základě starého stavu přízemí i prvního patra nalezeného pod omítkou a zbytku západního štítu, dle kresby Dietzlera z r. 1743.“ Archiv NTM, fond č. 16, Hilbert 21.

*Dispozice přízemí Novoměstské radnice. Rekonstrukce původního stavu.
— Kresba: K. Kibic*

diště, vzniklého do r. 1502. Okna v nově přistavěné části radnice mají jednoduchá rámování a tento prostor je z dolního mázhauzu přístupný raně renesančním portálem, objeveným r. 1957 stejně jako renesanční malovaný strop s figurální

*Dispozice 1. patra Novoměstské radnice. Rekonstrukce původního stavu.
— Kresba: K. Kibic*

i ornamentální výzdobou v dané místnosti, který však pochází až z doby po požáru r. 1599. Neméně zajímavé je členění 1. patra, prolomeného čtyřmi mohutnými třídlínnými okny, dělenými kamennými kříži, která lemují na řimsách vsa-

zované kanelované pilastry s píšťalami, nesoucí korintské kladí. Dietzler zaznamenává členění oken poměrně podrobně, ale bez kamenných křížů. Podobně bylo členěno i průčelí nádvoří, jak je zobrazuje rytina Sadelerova. Z těchto raně renesančních oken se zachovalo celé okno, přemístěné na vnitřní stranu původní obvodové zdi a plnící dnes funkci portálu; jeho celkové proporce se shodují se zakreslením Dietzlerovým a je zde třeba poukázat na tvarové souvislosti s oknem radní síně Staroměstské radnice z doby kolem r. 1525 před jeho rozšířením r. 1731. Dále se zachovalo kladí okna (portálu?) s gotickým nápisem na severní straně věže. Nápis je dvojjazyčný: *Danielis prophetae: Dominus constituit et transfert regna. Hospodin y wyzdwihuge y przenassi kralowstwii.* Palác (horní mázhauz, velká síň) byl tedy prosvětlen z obou stran řadou oken a musel to být prostor velmi působivý; druhý trakt do nádvoří vznikl později. Nad 1. patrem bylo atikové patro, členěné čtyřmi pilastry v šíři štítů s poměrně dle Dietzlera nejasnou výzdobou, kterou Wiehl a Hilbert koncipovali při rekonstrukci v gotickém duchu. Vysoká sedlová střecha je do náměstí i do nádvořího průčelí zdobena třemi štíty a podobně západní strana mohutným štítem. Při rekonstrukci štítů vznikl veliký problém s původním jejich členěním, protože Dietzlerova reprodukce je zde též poněkud schematická. Ant. Balšánek uvažoval o dvou variantách, jedné, v níž se více přidržel Dietzlerova podání, a druhé ve smyslu gotickém na způsob pozdně gotických štítů Škochova domu v Táboře. Realizování rekonstrukce dle Wiehlova návrhu se u hlavního průčelí správně více přidrží Dietzlera. Stavební etapě 1520—26 je třeba dále přičíst vnitřní arkádu u bočního křídla do Vodičkovy ulice s hranolovými pilíři, zkosenými v nároží a s raně renesančními křížovými klenbami. Také v 1. patře tohoto křídla byla arkádová chodba, ale z druhého renesančního období, o šesti polích, takže sloupy 1. patra nekorespondovaly pilířům v přízemí. Při stavbě radní síně vedle věže i paláce použili Novoměstští tesaňích kamenů ze zbořených božích muk, nacházejících se původně na Dobytčím trhu (Karlově náměstí). Brzy po dostavbě radnice rozloučil Ferdinand I. r. 1528 obě města a se slávou obnovil novoměstskou radu. Po vzpouře stavů r. 1547 umístil pak v radnici městského královského hejtmana a královského rychtáře.

Podnět ke druhé renesanční stavební etapě dal požár věže, do níž uhořel 15. července 1559 blesk. Tehdy shořela střecha radniční věže a těžký zvon spadl, zničil orloj a prorazil klenby věže až po přízemí. Dále byla požárem poničena též radní síň. Stavební úpravy, jež potom následovaly, se však neomezily jen na opravu poškozených částí radnice. Na dřevorytu Prahy Jana Kozla a Michaela Peterleho z Annaberku z r. 1562 je radniční věž bez střechy. Z pozdně gotických kleneb v přízemí radniční věže byly ponechány pouze konzoly a věžní prostor sklenut čtyřmi hřebínkovými křížovými klenbami. Věž dostala novou střechu a r. 1565 byl v ní umístěn zvon a 1568 nové hodiny. Z tohoto období pocházejí také obě

nádvorní křídla radnice, s místnostmi většinou valeně či křížově klenutými, z nichž křídlo západní bylo r. 1905 zbořeno. Konečně dochované klenby v 1. patře východního křídla pocházejí také vesměs z období po r. 1559. Tedy kromě valené klenby s lunetami v severní části tohoto křídla a křížové klenby v místnosti vedle schodiště vznikla v této době též obě pole s žebernými klenbami i sousední pole s pozdějšími žebrý štukovými. Profil klínového žebra se dvěma oboustrannými výžlabky se sice u nás vyskytuje už ve 14. stol. (např. v severní kapli kostela v Sezemicích, v presbyteriu farního kostela v Tachově aj.) a je častý po r. 1500 (v radnici v Táboře, atd.) — velmi lákavou myšlenkou je, že se vyskytuje v tvorbě Benedikta Rejta, v trojlodí kostela v Lounech — je však nutné jej posuzovat v daném případě souhrnně s dalšími prvky, které s klenbou souvisejí, zejména pilířky s renesančními římsami u výběhu žeber a souběžným výběhem žeber klenby. Oba tyto články se objevují v tvorbě Bonifáce Wohlmuta (Stará sněmovna), stejně jako jeho použití žeberné klenby v prostoru historicky a společensky akcentovaném. Pro vznik klenby po r. 1559 je však zcela průkazné prostorové utváření obou polí s převýšenými čelnými oblouky, které se plně shoduje s oběma sousedními renesančními křížovými klenbami.

Slohově velmi zajímavé jsou také dvě sloupové jonské hlavice, nalezené r. 1905 a umístěné v lapidáriu Národního muzea v Praze. Z nich jedna patří volnému sloupu; její voluty jsou naznačeny plastickým páskem, svinutým do spirály, a jsou podpírány vejcovcem a perlovcem. Druhá hlavice, patřící polosloupu, ukazuje přímé souvislosti s tvaroslovím Bonifáce Wohlmuta, jak se projevilo zejména u hlavic soudní tribuny ve sněmovně Pražského hradu z let 1563—64, ale i u dalších jeho prací. Její voluty jsou plastické, se šroubovitým rozvíjením, opět podpírané vejcovcem a perlovcem. Obě hlavice se tedy od sebe tvarově částečně liší, a to v poněkud rozdílném průměru při styku s dřikem (30 a 37 cm²⁰). Jak ukazuje naše rekonstrukce 1. patra, mělo východní i západní křídlo radnice v nádvoří arkády a podobně i prostor paláce byl členěn sloupy. Další možností jejich umístění je v 1. patře věže, protože původní stav úpravy této místnosti před barokním zaklenutím nám není znám a prostor, věnovaný r. 1622 katolickým bohoslužbám, byl jistě výstavný, anebo v radní síni při věži, rovněž po požáru r. 1559 opravované. Vzhledem k tomu, že Ferdinand I. finančně podporoval obnovu věže²¹), společenské podmínky i časové vřazení domněnku Wohlmutova autorství velmi podporují²²). Jako nejpravděpodobnější umístění zejména hlavice

²⁰) Při té příležitosti uvádíme, že průměry sloupů arkád obou křídel byly rozdílné.

²¹) 12. prosince 1561 nařizuje novoměstskému rychtáři Václavovi Švýkovi, aby z pokut, které by připadly na něho, dal 200 kop na vystavění „věže jich rathouzní, kteráž jim od hromu shořela“ a už předtím povolil k tomu účelu 400 tolarů.

²²) Viz VI. Denkstein, Z. Drobná, J. Kybalová: Lapidárium Národního muzea, str. 68—69.

O. Frejková: Palladianismus v české renesanci, obr. 52, 59, 64.

z polosloupů ukazují se u arkády západního křídla, zbořeného r. 1905 (při této příležitosti byla hlavice umístěna do lapidária). R. 1590 a 1613 dochází k opravám věžní makovice. Z renesanční vnitřní výzdoby radnice jsou v Městském muzeu umístěny konšelská lavice a kachel.

Po obou renesančních stavebních etapách byl co do rozsahu ukončen stavební rozvoj radnice. Výsledkem byla čtyřkřídlová dispozice, značně odlišná od dobového schématu radního domu. Arkádové dvory²³⁾ byly u radnic v Čechách zcela výjimečné (Chrudim), na rozdíl od oblasti podunajské a oblastí sousedních — Moravy (Brno, Moravská Třebová) a Slovenska (Bratislava; arkádová schodiště — Sv. Jur, Skalica). Obě renesanční periody byly po stránce tvarové velmi pozoruhodné a souvisely s královskými hutěmi na Pražském hradě. Raně renesanční přestavba v l. 1520—26, o čtvrt století pozdější než tvarově příbuzná přestavba Hradu za Vladislava Jagellonského, je jen zdánlivě ve srovnání s hradními úpravami opožděná. Tvary článků jsou zde již téměř zcela renesanční a je třeba je zároveň posuzovat v umístění kompozice průčelí, která je nová a v podstatě též plně renesanční. V časovém i tvarovém sledu radničních budov v Čechách je nutno v souvislosti s radnicí Novoměstskou a vlivem Rejtovy huti jmenovat radnici v Lounech (1517—18) a Nymburku (1524—26). Mohutné průčelí Novoměstské radnice (její věž měří 69,16 m a byla původně — se štíhlou věžičkou na dlátové střeše věže — ještě vyšší), přímo úměrné rozměrům Dobytčího trhu jako jednoho z největších evropských středověkých náměstí, předčilo co do měřítka všechny předchozí radní domy v Čechách, v dalším vývoji nebylo již v tom směru překonáno a vynikalo též ve srovnání s drobnějším měřítkem měšťanských domů na Novém Městě.

Období barokní je sice podrobně archívně doloženo, neznamenalo však podstatnější zásahy do organismu radniční budovy. Kaple byla r. 1622 znovu vysvěcena ke cti Nanebevzetí P. Marie a sv. Václava. Střešní vížka, stržená větrem r. 1640, byla obnovena až r. 1659. V 2. polovině 17. stol. dochází k častým opravám radniční věže — r. 1675, 1683—4, 1686, 1689, 1699—1700. Zároveň se upravuje kaple, radní síň, světnice šestipanská a další místnosti. Nejvýrazněji se barokní období projevilo v úpravě střechy a věžního ochozu v r. 1722 a barokizaci radniční kaple, jež byla nově sklenuta českou plackou a stěny její byly vyzdobeny bohatou páskovou ornamentikou. Na úpravě střechy pracují tesař Mates Vidmon, pokrývač Mates Veselý, dále Fr. Novák, Jindřich Syrový a kovář

²³⁾ Při rekonstrukci arkád obou křídel Novoměstské radnice se vycházelo zejména z plánů z vídeňského archívu, na nichž jsou v přízemí v 1. patře jednotlivá pole křížově sklenuta. Je ovšem pravda, že na těchto plánech jsou všechny klenby zakresleny jako křížové, tedy i dochované klenby valené. Na pozdějších plánech však jsou už arkády zrušené.

Ketzemiller²⁴⁾. R. 1728 opravuje Jan Panetius (Pánek) radniční štíty. Také v letech 1743 a 1757 probíhají opravy radnice.

Sloučení čtyř pražských měst r. 1784 a soustředění městské samosprávy v radnici Staroměstské mělo těžké důsledky pro radniční budovy všech měst; kdežto radnice Staroměstská novým požadavkům nepostačovala, snaha po získání dalších úředních místností vedla nejdříve k přepatrování velké síně a pak k novostavbě na místě zbořeného východního křídla, ostatní radnice byly násilně přizpůsobovány novému využívání přestavbami dispozice i průčelí. Radnice Novoměstská byla věnována účelům kriminálního soudu, spojena s vedlejšími domy a r. 1806 na rozkaz Františka I. přestavěna. Postup prací je archívně podrobně doložen²⁵⁾ a provedené úpravy zakresleny v plánech jednotlivých pater stavitele Š. Schmidta z r. 1811. Obě boční křídla byla přestavěna, arkády zrušeny, původní arkádová chodba východního křídla nově sklenuta, a to českými plackami do pasů. V tomto křídle bylo zřízeno nové dvouramenné schodiště a probourán průjezd. Hlavní průčelí zbaveno renesančních oken i štítů a celé průčelí sjednoceno s vedlejším domem jednoduchou fasádou s tympanonem. Palác radnice byl zrušen patrně už dříve. Celkově byla tato přestavba hrubým zásahem, který postihl hodnotu budovy v místě nejcitlivějším, tj. raně renesanční průčelí i vnitřní dispozici. Po této přestavbě plánoval magistrát v 19. stol. různé další úpravy, např. r. 1846 rozšíření budovy do náměstí, takže by se radniční budova dostala do ulice, ale došlo pouze k úpravě ochozu věže a hodin r. 1876.

Poslední velkou stavební etapou je Wiehlova a Hilbertova rekonstrukce náměstního průčelí se štíty r. 1905. Tato obnova vycházela z ocenění české renesance a znamenala jak po stránce architektonické, tak památkářské prvořadý tvůrčí čin. Po přestavbě justičního paláce vedle radnice mělo dojít k přestavbě také jejího průčelí a přizpůsobení k architektuře trestního soudu. Vyznačiči české renesance protestovali. Antonín Cechner se rozhořčeně táže: „Ale co zde s tou německo-francouzskou renaissancí s modernistickým detailem a gothickými vykříži?“²⁶⁾ A podává návrh rekonstrukce na základě zobrazení Dietzlerova z r. 1743. Podobně se zabývá rekonstrukcí Antonín Balšánek. V prosinci 1903 projeví všichni pražští konzervátoři při stavební komisi přání změnit fasádu ve smyslu původního stavu. Ale místodržitelství výnosem z 25. února 1904 návrh zamítlo se zdůvodněním: „Požadavků zástupců rady a magistrátu král. hl. města Prahy, aby část budovy trestního soudu při věži v průčelí obnovena byla podle

²⁴⁾ Václav Vojtěšek: Z nákladů na radnici Nového Města pražského v letech 1667—1783, Za starou Prahu III., str. 54.

²⁵⁾ ČG — Publ. 1806—1815 36 19 a ČG — Publ. 1806—1815 38 1—16.

²⁶⁾ Antonín Cechner: Dostavba justičního paláce a památky po radnici Nového Města Pražského. Architektonický obzor, roč. II. str. 17.

podoby bývalé radnice Novoměstské, jak se udržela až do XVIII. století, nelze místodržitelství po vyslyšení c. k. ústřední komise pro památky umělecké a historické ve Vídni vyhověti z důvodů zásadních, poněvadž se tu nejedná o zachování *stávající* památky umělecké i historické, nýbrž jeví se v žádosti této snaha, aby stav *již dávno neexistující*, a to v případě příznivém jen ještě na základě starých, co do spolehlivosti nesnadno přezkoumatelných zobrazení znovu získán byl;“ ve zdůvodnění se dále uvádí, že by obnovené průčelí bylo ve výtvarném rozporu s architekturou trestního soudu a vzhled náměstí že tak jak tak doznal během posledních dvou desetiletí pronikavých změn²⁷⁾. Ale pak se začaly objevovat původní články průčelí radnice, dochované v důsledku toho, že při přestavbě r. 1806 předzdili původní průčelí na sílu 10 cm a články, jež odstranili (např. kamenné kříže v oknech), použili jako stavebního výplňového materiálu. Zajímavá je Wichlova argumentace pro rekonstrukci: „Umělecko-historický moment obsahuje totiž pojmy dva: umění a historii. S hlediska historie stáří náleží přednost. V tomto případě přistupuje však ještě další okolnost; je to budova, ve které defenestrací radních osob dán byl podnět k válkám husitským, které i veškerými sousedními zeměmi dlouho svými následky otráasaly. Se stanoviska uměleckého jest původní fačada malebnější, bohatější a monumentálnější, kdežto nově navržená fačada jest nám cizí. Proto komise protestuje proti snaze Novoměstskou radnici obdobně s novou budovou trestního soudu pokud se týče zevnějšku prováděti“²⁸⁾. V důsledku těchto nálezů změnila ústřední komise svůj názor a notou č. 980, adresovanou místodržitelství a městské radě, odvolala své původní vyjádření. Pak podávají arch. Wiehl a Hilbert návrh na rekonstrukci, opírající se již o nálezy původních článků i staré rytiny. Slohové vcítění se na jedné straně i samostatné výtvarné zvládnutí těch částí průčelí, které nebyly ikonograficky dostatečně průkazné, svědčí o mimořádných schopnostech obou autorů a ve svém výsledku představuje významnou stránku dějin naší památkové péče. Ač architekti, zejména Balšánek a Wiehl, přistupovali k úkolu z pozice vyznavačů české renesance, výsledkem byla v podstatě vědecká rekonstrukce původního stavu. Negativním rysem při této přestavbě však bylo zboření západního křídla a jeho náhrada novým utilitárně řešeným. Zároveň byla chybou výměna všech článků a také změna původní vazby těchto článků se stěnou z pískovcových kvádrů za vazbu s omítnutou stěnou. Přes tyto nedostatky byla rekonstrukce zdařilá. — V letech 1957–58 bylo přízemí radnice upraveno pro svatební síň a při té příležitosti snížena podlaha haly a odkryty dva původní portály i renesanční strop v západní části přízemí.

²⁷⁾ Antonín Wiehl: Objevené průčelí bývalé Novoměstské radnice v Praze. Architektonický obzor III., str. 25.

²⁸⁾ Tamtéž, str. 29.

V souhrnu představuje Novoměstská radnice jednu z našich nejzachovalejších radnic období lucemburského s velmi cennou přestavbou raně renesanční, rekonstruovanou r. 1905. A přece na mnoho návštěvníků činí dojem, jako by byla zachována v podstatě pouze gotická přízemní hala a věž. Proto předkládáme k úvaze návrh postupu, který by měl vést k plné rehabilitaci této vynikající památky.

Především je třeba dokončit uměleckohistorický rozbor a zhodnocení provedením hloubkového stavebně historického průzkumu. Hlavním problémem zde je představa, jak vyhlížel palác radnice, a tuto otázku může průzkum obvodových stěn (hlavně kapes stropních trámů) vyřešit²⁹), stejně jako další podobný problém radniční síně vedle věže a sklepních prostorů, zčásti zasypaných (pod přízemní halou a snad i pod věží). Prostorová obnova paláce je jádrem řešení výhledové úpravy budovy a vyžaduje přestropení 1. patra náměstního traktu ve výši nalezených kapes stropních trámů. Tato restituace hlavní síně radnice bude pravděpodobně také vyžadovat obnovu schodiště z dolního mázhausu do paláce v 1. patře. Ztráta čtyř kancelářských místností v 1. p. je z hlediska kulturněhistorického plně odůvodněna (vždyť významné události, pro něž byla Novoměstská radnice vyhlášena za národní kulturní památku, probíhaly hlavně v této síni) a zároveň vyvážena získáním reprezentační síně v užívání ONV v Praze 2, jichž je v tomto obvodu nedostatek. Je případně také možné uvažovat o přemístění svatební síně do tohoto sálu. Se stavebně historickým průzkumem souvisí též odstranění dodatečných příček jmenovitě severního dvorního křídla. Radniční budovu je dále nutné znovu osamostatnit a uzavřít při domu čp. 2 na západní straně radnice. Nynější utilitární západní křídlo z doby po r. 1905, postavené ke stravovacím účelům věznice, by nemělo být respektováno. Pojetí novostavby tohoto křídla musí vycházet z celkové představy radničního dvoru. Původně to byl totiž prostor velmi působivý, zdobený arkádami obou bočních křídel, takže tento stav silně kontrastoval s nynějším prostředím betonových parkovacích a mycích ploch. Výhledová úprava by měla otevřít arkády v celé výši východního křídla (v přízemí je pouze obnovit), kdežto křídlo západní by vzniklo jako novostavba s moderní novodobou arkádou, patrně rovněž jako dvojtrakt (trakt kancelářů a chodba). V něm navrhované schodiště by zajišťovalo se stávajícím schodištěm ve východním křídle budovy vyhovující přístupnost všech místností. Ve středu nádvoří je možné uvažovat s plastickou výzdobou či kašnou. Nynější zcela nevyhovující využívání by bylo na-

²⁹) Není zcela jasná poznámka R. Hlubinky (Středověké domy a opevnění Nového Města a Vyšehradu, ZPP VIII., str. 72), že „sondováním zjištěna v 1. patře velká síň, ale pro nepatrné stopy nemohla být obnovena.“ Rekonstrukce r. 1905 se v podstatě omezila na úpravu průčelí, kdežto s výjimkou západního křídla k větším dispozičním změnám nedošlo.

Jidelna v I. patře Vávrova domu

Vávřův dům — Snímek: Z. M. Zenger

malířská výzdoba
Vávrova domu
na Novém městě

Nástěnná malba Josefa Navrátila (1847)

*Detail Navrátilovy malby
Snímky: Jitka Janatková*

hrazeno novým — pro ONV v Praze z s tím, že významné prostory v náměstním a uličním křídle by sloužily k reprezentativním, ostatní ke kancelářským účelům. Také provoz svatební síně je třeba zlepšit, především rozlišením vstupu a východu ze svatební síně. Všechny tyto problémy je nutno souhrnně řešit v ideové studii; vlastní realizaci je možné zajistit etapově, kdy především by měla být uskutečněna obnova paláce v 1. patře.

Bohatá kulturně a uměleckohistorická hodnota Novoměstské radnice vyžaduje, aby byl odstraněn její nynější nepříznivý stav a zajištěno takové řešení, jež by plně odpovídalo jejímu významu národní kulturní památky.

LITERATURA:

Cechner Antonín: Dostavba justičního paláce a památky po radnici Nového Města Pražského. Architektonický obzor, roč. II. (1903), str. 17—18.

Čelakovský Jaromír: O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských. Sborník příspěvků k dějinám hl. města Prahy, sv. I/2., Praha 1921.

Čelakovský Jaromír: Sbírka pramenů práva městského Království českého, sv. I. Privilegia měst pražských. V Praze 1886.

Denkstein Vladimír—Drobná Zoroslava—Kybalová Jana: Lapidárium Národního muzea. Sbírka architektonického sochařství XI.—XIX. století. Praha 1958.

Frejková Olga: Palladianismus v české renesanci. V Praze 1941.

Hlavsa Václav: Nové Město pražské. Praha 1958.

Hlubinka Rudolf: Středověké domy a opevnění Nového Města a Vyšehradu. Zprávy památkové péče VIII., 1948, str. 70 n.

Chytil Karel: Die zweischiffige gotische Halle des ehemaligen Neustädter Rathauses in Prag. Mitteilungen der k. k. Zentral-kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst und historischen Denkmale. Str. 168—180. Wien 1904.

Janáček Josef aj.: Dějiny Prahy. Praha 1964.

Kadeřávek František: Geometrie a umění v dobách minulých. Praha 1935.

Mencl Václav: Novoměstská radnice v Praze. Průzkumová zpráva, 1963.

Kibic Karel: Renesanční dům radní v našich zemích. Asp. práce, Bratislava 1958.

Ruth František: Kronika královské Prahy a obcí sousedních. Díl III. Praha 1903.

Šamánková Eva: Architektura české renesance. Praha 1961.

Tomek Václav Vladivoj: Dějepis města Prahy. V Praze 1855—1901.

Tomek Václav Vladivoj: Základy starého místopisu Pražského. Oddíl II. Nové Město Pražské. Str. 1—2, 334—335. V Praze 1867.

Vojtíšek Václav: O radnici Nového Města pražského. Z minulosti naší Prahy. V Praze 1919.

Vojtíšek Václav: O vývoji samosprávy pražských měst. Praha 1927.

Vojtíšek Václav: Z nákladů na radnici Nového Města pražského v letech 1667—1783. Za starou Prahu III., str. 46—47, 54.

Wiehl Antonín: Objevené průčelí bývalé Novoměstské radnice v Praze. Architektonický obzor, roč. III., 1904, str. 25—26, 29—30.